

05 สุสาน ศาลเจ้า และพระพุทธรูป

ดำเนินรายการและร่วมอภิปรายโดย พิเชฐ สายพันธ์

05-1 พระแก้วผลึกหมอก : สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์กับพลวัติชาติพันธุ์ของความเป็น “ข้าพระแก้ว”

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

kiattisak.b@hotmail.com

พระแก้วผลึกหมอกเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์และการเมืองลาว-ไทย บทความนี้ต้องการอภิปรายว่า พระแก้วผลึกหมอกนั้นมีความหมายทางวัฒนธรรมลาว-ไทย ถูกใช้แสดงความเป็นชาติพันธุ์ของข้า/ชนพื้นเมือง (ซึ่งเป็นผู้ค้นพบพระองค์นี้) เพราะเมื่อเจ้าเมืองจำปาสักได้ชิงเอาพระแก้วจากข้ามาประดิษฐานไว้คู่มือเมือง พร้อมกับให้ข้ากลุ่มดังกล่าวมาปฏิบัติ ดูแล รักษา จนได้ชื่อว่าเป็น “ข้าพระแก้ว” การเป็นข้าพระแก้วทำให้พวกเขามีอิทธิพลทางสถานะทางสังคมบางอย่างในระบบการปกครองชุดรีดส่วยและแรงงาน อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์แห่งรัฐอย่างมีความหมาย แตกต่างจากการเป็น “ข้าวัดหรือข้าพระ” ซึ่งมีแพร่หลายในรัฐพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ ในช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่าน พระแก้วผลึกหมอกได้ถูกช่วงชิงไปยังรัฐสยาม ประดิษฐานเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มือเมืองและเสริมอำนาจบารมีของชนชั้นนำจนปัจจุบัน แต่ข้าพระแก้วยังผลิตซ้ำและประกอบสร้างความหมาย ความทรงจำ พิธีกรรม และประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงตัวเองกับพระแก้วผลึกหมอกเพื่อต่อรองและปรับตัวทางวัฒนธรรมในบริบทของอำนาจรัฐและการครอบงำทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ

ข้า, พลวัติชาติพันธุ์, พระแก้วผลึกหมอก และพุทธศาสนา,

05-2 ศาลปะกำคชสารกับความเชื่อของชาวไทยภูเขา

ยโสธรรา ศิริภาพระภากร สำนักงานสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดสุรินทร์แห่งที่ 2

ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาวไทยภูเขา การดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างคลุยกภาพทางด้านประเพณีได้กำเนิดให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้มีการเรียนรู้ ศึกษาและสะสมประสบการณ์เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน โดยประสบการณ์ด้านลัทธิ ความเชื่อและพิธีกรรม จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ วัฒนธรรมจึงได้กลายเป็นความพฤติกรรมที่ได้สืบทอดกันมา การดำเนินชีวิต ความเชื่อที่มีต่อ ศาลคชศาล หรือ ศาลปะกำข้างระบบความเชื่อและพิธีกรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางความเชื่อได้อย่างชัดเจนที่เป็นตัวบ่งถึงแต่ละสังคม มีวงจรระบบโครงสร้างในด้านมิติต่าง ๆ มีการอิงอาศัยบางอย่างเป็นสัญลักษณ์ในการนับถือ บูชา และให้ความเคารพนับถือ ตามคติความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนชาวไทยภูเขา คือ ศาลปะกำคชสารข้าง ถือว่าเป็นสัตว์เส้นมงคลเชื่อกันว่ามีอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ และทรงพลังสูง ที่สามารถให้คุณและโทษได้ ภายในศาลจะมีเส้นปะกำข้างที่ทำมาจากหนังควายขมวดเป็นเกลียวให้เป็นเชือกมีขนาดยาว พอสมควรเชือกปะกำข้างได้เคยผ่านการจับข้างมาแล้ว เส้นปะกำนี้จะบรรจุด้วยมนต์ อาคม คาถา เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เมื่อผ่านกาลเวลาที่ใช้งานไม่ได้ มักนิยมนำมาไว้ในศาล และประกอบพิธีบูชา เช่นไหว้ ประจำปีจะไม่ทิ้ง ศาลปะกำข้างจะสร้างไว้ตามสถานที่สำคัญๆ และมักประกอบพิธีเช่นไหว้ประจำปี จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อศาลปะกำข้างมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ

ศาลปะกำคชสาร, ความเชื่อ, ชาวไทยภูเขา

05-3 บทบาทของศาลเจ้าจีนในการธำรงอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเกาะเมือง พระนครศรีอยุธยา

คณลักษณ์ ไชยยะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มรภ.พระนครศรีอยุธยา

ชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน เป็นลูกหลานของบรรพบุรุษชาวจีนอพยพรุ่นแรกที่เข้ามาในประเทศไทยราวช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 - 7 ซึ่งพบว่ากลุ่มที่พูดภาษาจีนแต่จีวมมากที่สุด รองลงมาเป็นคนจีนไหหลำ ลูกหลานชาวจีนรุ่นต่อมามีถิ่นเกิดในแผ่นดินไทยสืบย้อนไปไม่เกิน 4 รุ่น พวกเขาค่อยๆ ผสมผสานกลมกลืนกับความเป็นไทยจนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์จีนค่อยๆ พร่าเลือนลงในแต่ละรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นปัจจุบันที่แทบไม่เหลือสำนึกความเป็นจีนเหลืออยู่เลย แต่ด้วยบทบาทของกลุ่มศาลเจ้าที่ยังคงสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจีนผ่านการจัดงานพิธีกรรมต่างๆ จึงทำให้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนยังดำรงอยู่ต่อไปได้

กลุ่มศาลเจ้าอาศัยกลไกระดับชุมชน โดยครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนย่านตลาดรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา มักจะเป็นสมาชิกกลุ่มศาลเจ้าในละแวกบ้านของตนและต้องรับหน้าที่ในการสืบทอดการจัดงานประจำปีของศาลเจ้าตลอดทั้งปี ผลัดเปลี่ยนเวียนกันไป ศาลเจ้าแต่ละแห่งจะมีกลไกในการคัดเลือกคณะกรรมการศาลเจ้าหรือ “เถ่านี้้ง” จากสมาชิกในชุมชนที่ถูกเลือกมาจากการเสี่ยงทาย หรือ “ปี๊วะเถ่านี้้ง” เพื่อรับผิดชอบงานศาลเจ้าประจำปีในการจัดงานประเพณีตามเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น งานจิวประจำปี ตรุษจีน ประมุขสิ่งของมงคล ทิ้งกระจาด ไหว้พระจันทร์ และกินเจ เป็นต้น และการมีอัตลักษณ์ร่วมกัน ยังช่วยให้ศาลเจ้าจีนสามารถรวมตัวเป็นเครือข่ายสังคมที่มีขอบเขตกว้างไปกว่ากลุ่มศาลเจ้าละแวกบ้านในการจัดงานประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัด รวมไปถึงการคัดค้านการรื้อสุสานวัดพันธุเชิงที่อาศัยอัตลักษณ์จีนร่วมกันในการรณรงค์ด้วย

05-4 งานสังสรรค์หน้าสุสาน: สายสัมพันธ์ครอบครัวในสังคมจอร์เจียปัจจุบัน

พิชามณูช ฑิพยพัฒนกุล pichamontn@gmail.com

"ศาสนาเป็นสถาบันสำคัญและยังคงมีอิทธิพลในสังคมจอร์เจีย (Republic of Georgia) วันหยุดราชการส่วนใหญ่ในจอร์เจียล้วนเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ซึ่งเป็นศาสนาของคนจำนวนมากในประเทศนี้ หนึ่งในเทศกาลที่สำคัญที่สุดเทศกาลหนึ่งในบรรดาเทศกาลทางศาสนาคืออีสเตอร์ ซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองการฟื้นคืนชีพของพระเยซูที่ตรงกับช่วงเริ่มต้นฤดูใบไม้ผลิ ในเทศกาลดังกล่าวนอกจากชาวจอร์เจียจะไปประกอบพิธีกรรมที่โบสถ์แล้ว พิธีกรรมที่สุสานก็สำคัญและขาดไม่ได้

การไปสุสานในวันอีสเตอร์ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติทั้งในพื้นที่เมืองและชนบท ในวันนั้นบรรดาญาติพี่น้องจะกลับมารวมตัวกัน รวมกินดื่มต่อเนื่องยาวนาน และเตรียมอาหารเพื่อนำไปสุสาน ธรรมเนียมนี้ไม่หายไปแม้ในช่วงที่จอร์เจียอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม และทวีความสำคัญมากขึ้นเมื่อแยกตัวออกมาหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต กระทั่งปัจจุบันธรรมเนียมนี้ยังคงอยู่ และมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะกับครอบครัวที่ลูกหลานออกจากบ้านเกิดเพื่อทำงานต่างถิ่น การกลับบ้านช่วงอีสเตอร์และการไปสุสานมีความหมายที่เปลี่ยนไป สำหรับบางครอบครัวแล้วศาสนามีความสำคัญในฐานะฉากหลังที่ค้ำจุนโอกาสของการรักษาสายสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติเอาไว้มากกว่าจะมีความหมายด้วยตัวมันเอง

มื้ออาหารที่กินร่วมกันตั้งแต่หลังเที่ยงคืนเมื่อกลับจากโบสถ์ในวันอีสเตอร์ จะขยายทั้งเวลาและประเภทอาหารขึ้นเรื่อยๆ โดยมีผู้ใหญ่ที่สุด ต่อเนื่องยาวนานที่สุดและรวบรวมญาติพี่น้องไว้มากที่สุดจะเกิดขึ้นหลังกลับจากสุสานแล้ว อาหารและเครื่องดื่มเป็นของสำคัญที่ขาดไม่ได้ แต่ส่วนสำคัญที่สุดคือการสังสรรค์ร่วมกันของญาติหลายสาย ที่บางคนไม่ได้เชื่อมร้อยด้วยสายเลือด หากถือเป็นครอบครัวผ่านการแต่งงานของญาติพี่น้องอีกต่อหนึ่ง ครอบครัวสำหรับชาวจอร์เจียจึงใหญ่โต กว้างขวาง ยังสำคัญและยิ่งสำคัญในวันหยุดทางศาสนาอย่างเทศกาลอีสเตอร์"

คำสำคัญ

ครอบครัวและเครือญาติ เทศกาลอีสเตอร์ สาธารณรัฐจอร์เจีย